

Halottak és hősi halottak a magyar határőrségeknél 1945-2007

(The [Heroic] Dead of the Hungarian Border Patrol: 1945-2007.)

Absztrakt

A publikáció a határőrségnél az 1945-ös évet követően a szervezet megszűnéséig bekövetkezett azon halálesetekkel foglalkozik, melyeket hősi eseteknek nyilvánítottak, illetve erre sor kerülhetett volna, de valamilyen okból kifolyólag ez nem történt meg. Külön hangsúlyt kapnak a szolgálat közben fegyveres elkövetőktől elszenvedett erőszakos cselekmények és más körülmények, mint például az egykori aknamező tragikus eseményei. Bemutatásra és értékelésre kerülnek határőrségi hivatalos kiadványok, jelentések, a Magyar Nemzeti Levéltár anyagai alapján.

Kulcsszavak

hősi halott ; hősi halottá minősítés ; erőszakos cselekmény ; lőfegyverhasználat ; határőrség ;

Abstract

The publication looks at those whose deaths were designated as occurring “in the line of duty” (or could have been designated as such, but for whatever reason were not) at the Border Patrol during the period between 1945 and the dissolution of the organization. The lecture / publication specifically examines incidents in which the respective guard fell in battle or similar circumstances, for example as a victim of a land mine. The author also discusses official Border Patrol publications and reports (stored at the Hungarian National Archives) that he has reviewed.

Key words:

heroic dead ; certification of killed in the line of duty ; violent acts ; firearm use ; border patrol ;

*

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) : <https://orcid.org/0000-0001-6019-3295>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

@: drforizsdandor@invitel.hu

Date of registry = Regisztrálás dátuma : 2019.V.8.

Date of acceptance = elfogadás dátuma : 2019.VIII.27.

DOI : 10.31627/RTF.XXIX.2019.58N.65-76P

A vizsgált téma forrásait, nagyobb részt a Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött határőrségi, országos parancsnokság dokumentumai képezik. Teljesen bizonyos, hogy sok anyag már nem érhető el a selejtezések és egyéb veszteségek miatt. Így például az 1945-ös évet egyetlen dobozba gyűjtve képviselik az okmányok, míg például 1949-ből 14, és 1950-ből pedig 13 doboznyi irat lelhető fel. A források közül különösen a helyszíni kivizsgálások tartalmaznak értékes információkat, nem csak a bekövetkezett eseményekre vonatkozóan. Betekinthetünk azon parancsnoki minősítésekbe és a politikai jellegű értékelések rendszerébe, melyek elkerülhetetlenül meghatározták a legsúlyosabb történések megítélését és a közvélemény elé tárását. Egyes időszakok a határőrség életéből különös súllyal, nagyszámú rendkívüli cselekménnyel képviselik magukat az irattárban. Ilyen 1945. és 1946. év a szervezet megalakulása és működésének beindulása, a háborút követő nehéz évek, a Jugoszláviával megromlott kapcsolatok tragikus történései 1949-1953, és az 1956-1957-es események. Ezeket az éveket követően fokozatosan stabilizálódtak a határőrség működésének külső és belső feltételei s ez a súlyos események száma gyors csökkenéséhez vezetett. Vizsgálódásomat a kritikus időszakokra összpontosítottam valamint a határőrség két, a hősi halottakról szóló kiadványára, melynek adatait igyekeztem a fellelhető levéltári dokumentumokkal is összevetni. A vizsgált időszakban a két nagy társadalmi rendszer között zajló ideológiai háború rányomta bélyegét a mindennapok eseményeire. A légkör jobb megértéséhez nyújtott segítséget a korabeli *Belügyi Szemle* tevékenységét vizsgáló feldolgozás.¹

A hősi halál kérdésköre

A honvédség és a fegyveres őrtestületek igyekeznek nyilvántartani azokat a tagjaikat, akik feladataik végrehajtása közben példamutató körülmények között vesztették életüket. A hősi halottá nyilvánítás hagyományosan tulajdonképpen az egyik legmagasabb szintű elismerés, még abban az esetben is, ha adományozására posztumusz kerül sor. A hősi halottá nyilvánítást — különösen a pártállam időszakában — politikai megfontolások is motiválták. Ezt az állítást a határőrségnél² bekövetkezett több haláleset alátámasztja. Nézzük meg, egyes irodalmak napjainkban miként közelítik meg a témát!

A *Hadtudományi Lexikon* tartalmazza a „hősi halott” fogalom feloldását. Az anyag természetesen honvédségi szemszögből közelíti meg a lehetséges magyarázatot, mely már az első mondatból kitűnik, „... az a volt tényleges állományú katon, aki a – katonai eskü és a szabályzatok előírásai alapján elvárható magatartást tanúsítva, a haza fegyveres védelme, katonai szolgálati kötelezettségének teljesítése során helytállt és életét áldozta, v. elszenvedett sérülése következtében vesztette életét ... „Az így életét vesztett katonát a honvédelmi miniszter nyilváníthatja.”³

A lexikon egyéb eseteket is felsorol melyek számításba jöhetnek, mint a felterjesztés alapja. Ilyenek többek között „... aki az alkotmányos rend fenntartásában való közreműködés, szükségállapot idején v. veszélyhelyzetben, ... balesetveszélyes szolgálati feladat (... aknatelepítés és felszedés stb.) teljesítése közben.”⁴ Szinte mintha a korábbi határőrséghez igazították volna a megfogalmazást.

A hősi halottá nyilvánítás jogát a magyar jogrend miniszteri hatáskörnek tekinti.

A „szolgálat halottja” kifejezést, melyet a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi törvény külön értelmez, a korábban kiadott *Hadtudományi Lexikon* nem ismeri.⁵

Jelenleg a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi törvényi szabályozás tartalmazza a belügyi tárcára vonatkozóan ezt a témakört. A kegyeleti gondoskodásról szóló rész megfogalmazza, hogy „Ha a hivatásos állomány tagja a szolgálati kötelezettség teljesítése során az életét feláldozta, őt a miniszter hősi halottá vagy a szolgálat halottjává nyilváníthatja.”⁶

A törvény azt is rögzíti, hogy „A miniszter, az országos parancsnok, valamint az állományilletékes parancsnok a hivatásos állomány elhunyt tagját, valamint az elhunyt szolgálati nyugdíjast - a szolgálat teljesítése során szerzett érdemeire figyelemmel - a rendvédelmi szerv, fegyvernem, helyőrség vagy szervezeti egység halottjává nyilváníthatja.”⁷ biztosítja a szakmai vezetőnek a rendvédelmi szerv halottjává nyilvánítást.

A hősi halottal kapcsolatos belügyminiszteri rendelet azt tartalmazza, hogy „Hősi halottá kell nyilvánítani a rendvédelmi feladatokat ellátó szerv hivatásos állományából elhunytat halálának körülményei, életútja és érdemei figyelembevételével, ha a szolgálat teljesítése során Magyarország alkotmányos rendjének védelme, a közbiztonság és a közrend fenntartása, az államhatár védelme, tűz, elemi csapás vagy katasztrófa következményeinek elhárítása közben kimagasló bátorságot, kiemelkedő személyes helytállást tanúsított és eközben, vagy így elszenvedett sérülése következtében életét vesztette . .

15. § Az elhunyt

a) *hősi halottá, illetve a szolgálat halottjává minősítésére a rendvédelmi feladatokat ellátó szerv vezetőjének javaslatára a belügyminiszter,*

b) *rendvédelmi feladatokat ellátó szerv halottjává minősítésére a belügyminiszter munkáltatói jogkörébe tartozó személy vonatkozásában a belügyminiszter, egyéb esetben az országos parancsnok, valamint*

c) *központi vagy területi jogállású szerv halottjává minősítésére a központi vagy területi jogállású szerv vezetője jogosult.*”⁸

A már megszűnt határőrség Humán Szabályzatában az a szöveg található, hogy

„e) *A vezető döntése alapján a személyügyi szakszolgálat elkészíti az elhunyt minősítésére vonatkozó állományparancsot. A „Hősi halott”-á és a „Szolgálat halottjává”-vá történő minősítés a belügyminiszter, a „Fegyveres szerv halottjává”-vá és a „Közszolgálat halottjává”-vá minősítés az országos parancsnok, a „szervezeti egység halottjává”-vá minősítés pedig a gondozás szerint illetékes munkáltatói jogkört gyakorló előljáró hatásköre. A fegyveres szerv halottjává minősítés esetén az elhunynak legalább öt éves szolgálati viszonytal kell rendelkeznie.*”⁹

A szabályzat ezen meghatározása az akkor érvényben lévő szolgálati törvény fogalmazását követi: „Ha a hivatásos állomány tagja a szolgálati kötelezettség teljesítése során az életét feláldozta, őt az illetékes miniszter hősi halottá vagy a szolgálat halottjává nyilváníthatja.

(2) *A miniszter, illetve a munkáltatói jogkört gyakorló előljáró a hivatásos, valamint a nyugállomány tagját - a szolgálat teljesítése során szerzett érdemeire figyelemmel - a fegyveres szerv, fegyvernem, helyőrség, szervezeti egység halottjává nyilváníthatja.*”¹⁰

A hősi halottá nyilvánításnak anyagi és erkölcsi jelentősége egyaránt megfogalmazható. A következő példa kiemelése, képviselte a következő generációk előtt. A visszamaradt rokonokról, idős szülőkről, özvegyről, árvákról történő gondoskodás. A család anyagi támogatása, egyszeri és folyamatos pénzbeli juttatások folyósítása. Katonai pompával történő búcsúztatás. Megemlékezés, évfordulókon emlékmű, emléktábla, sírhely megkoszorúzása. Szokás volt az elhunyt személyről alakulatok, objektumok, sport és kulturális rendezvények elnevezése. Katonai ünnepségeken a szervezet hősei neveinek felolvasása. Mindezek okán nagy jelentősége van a címek adományozása esetén a helyes kiválasztásnak, döntésnek, elkerülve a későbbi visszavonás vagy elhallgatás szükségességét. Az idő könnyörtelenül eljár, megváltoznak a megítélés szempontjai. Nem hazai példával kívánom e gondolatomat alátámasztani. Jefferson Finis DAVIS-nek, az Amerikai Konföderációs Államok elnökének New Orleans-ban felállított emlékszobrát 2017-ben cserélték ki egy fekete rabszolgánőt ábrázoló emlékműre.¹¹

A határőrségi humán szabályzat függeléke 59 fő hősi halott nyughelye gondozási felelősségi feladatait osztotta szét az akkori igazgatóságok között.¹² A hősi halottá nyilvánítás parancsban történt. A függelék névjegyzékéből 16 főt a határőrség országos parancsnoka az 1953-1959 közötti időszakban, a honvédelmi miniszter egy főt 1949-ben, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) vezetője egy főt 1953-ban, az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) II. Főosztály vezetője egy főt 1957-ben, a többiek a belügyminiszter részesítette különböző időpontokban ebben az elismerésben. Az 1960-as év volt a kérdéskör visszamenőleges áttekintésének fontos éve. Ekkor 25 fő szerepelt a miniszteri parancsokban. Az adott elhalálozás és a parancsban történt megjelenés között esetenként 9-10 év is eltelt, tehát volt mód a mérlegelésre. Máskor már az adott évben aláírták az adományozó okmányt. Az is előfordult, hogy három napon belül intézkedtek a hősi halottat megillető temetés megszervezésére.

A határőrség hősi halottjai

A határőrség két alkalommal, 1979-ben és 1987-ben jelentetett meg a BM Határőrség Politikai Csoportfőnökség gondozásában kiadványt, mindkettőt 7 000 példányban, az akkor hivatalosan hősi halottá nyilvánítottakról.¹³ A könyv röviden ismerteti az érintettek életét, szolgálati tevékenységét, haláluk körülményeit. A hősi halottak nevei márványtáblán a „*Hősi halottak emlékfalán*” a határőrség országos parancsnokságán (1021 Budapest, Labanc utca 57.) évek szerint lettek feltüntetve.

Az 1979-es anyagban 58 fő, az 1987-es bővített kiadványban 63 fő szerepel. Az első év 1949, az utolsó 1984. 1949 és 1959 között minden évben került fel új név a márványtáblákra, 1949-ben hat, 1954-ben szintén hat. Kiugró volt az 1956-1957-es esztendő 14 névvel, a harcokban elesettek, szolgálatban meghaltak, vagy meggyilkoltak adataival.

Az új kötetbe bekerült öt elhunyt sorkatona:

- HORVÁTH Ferenc határőr, 1979-ben lovával szolgálatban vízbe esett, megfulladt.
- KISS Károly határőrt Szentgotthárdon 1984. VI. 10-én, szolgálatban villámcsapás ölte meg.
- KUPÉCZIK László határőrt Tiszaszigeten 1982. VII. 15-én szolgálatban egy honvéd tiszthelyettes — aki ki akart szökni az országból — lőtte agyon.
- SIPOS János határőr 1982-ben halt meg. 1975. XII. 24-én sebesítették meg Tompán szolgálatban egy házilag készített lőfegyverrel. 1982. V. 25-én halt meg.
- VÍGH Tibor határőrt Beremenden 1982. IX. 9-én szolgálatban villámcsapás érte.¹⁴

A politikai szempontú mérlegelés a névjegyzékbe kerülés vonatkozásában a 63 fő esetében több alkalommal is érzékelhető.

1949 március és 1956 július közötti időszakban 29 fő szerepel a könyvben.

- Másik járőr tévedésből éjszaka agyonlőtt egy főt, egy főt pedig megsebesített (1949).
- Járőrszolgálatban jugoszláv oldalról agyonlőttek négy esetben négy főt. Az egyik eseményhez kapcsolódott egy sebesülés is (1949). A Kelebiánál történt esetről meg kell említenünk, hogy a túloldalról megsebesített járőrt társa cserbenhagyta a helyszínen és elmenekült. Az elkövetők a magatehetetlen határőrt tarkón lőtték, kirabolták, majd jugoszláv területre menekültek. További esetek (1949, 1953 és szintén 1953).
- Csempészek lőtték agyon egy alkalommal egy kétfős járőr mindkét tagját. (1949)
- Osztrák területen szolgálati feladatot végrehajtó határőr nyomozót ismeretlen körülmények között agyonlőtték. (1949)
- Határvadász század-parancsnokot beosztottja, egy határőr, kihallgatás közben pisztollyal meggyilkolta. (1950)
- Őrsparancsnokot szolgálatban határőr agyonlőtte, majd Ausztriába szökött. (1950)
- Csehszlovák területről szolgálatban lévő járőr mindkét tagját ismeretlen személyek agyonlőtték. (1950)
- Műszaki munkálatok, aknapótlás illetve akna felszedése közben életét veszttette hét esetben hét fő. Két alkalomhoz kapcsolódik még kettő-kettő súlyos sérülés is. (1950, 1950, 1951, 1951, 1954, 1954, 1956)
- Járőrszolgálatban határsértő kézigránnal megölt egy határőrt és társát megsebesítette. (1951)
- Járőrszolgálatban egy határőrt az embercsempész tűzharcban pisztollyal ölt meg. (1955)
- Szolgálatban vízbe fulladt hat fő. Közülük öten árvízi mentésen vettek részt. (1951, 1952, 1954, 1956)
- Társa az őrsön vitatkozást követően meggyilkolt egy főt. (1952)
- Lövészen veszttette életét egy fő. (1952)¹⁵

Halálokok az 1987. évi kiadvány szerint:

- Szolgálatban meggyilkolták 20 főt.
- Vihar, villámcsapás 5 fő.
- Vietnámi nemzetközi békefenntartó szolgálat során elhunyt 1 fő.
- Tévedésből társai lőtték le, 1 fő.
- Beosztottja lelőtte, 2 fő
- Aknarobbanás 9 fő.
- Lövészen baleset 1 fő
- Társa szándékosan lelőtte 3 fő
- Szolgálatban vízbe fulladt 2 fő.
- Árvízvédelemnél meghalt 7 fő.
- Gépkocsi elütötte 1 fő.
- 1956-os eseményeknél meghalt 11 fő.¹⁶

A mai megítélések szerint olyan bekövetkezett események, mint lövészes baleset, villámcsapás, vízbe fulladás, gépjármű baleset, a „rendvédelmi szerv halottja” fogalomkörbe tartoznak. A gépkocsi balesetről el kell mondanunk, hogy az elhunyt rossz látási viszonyok között gyakorlatra vonuló társai életét mentette meg, amikor egy közeledő jármű elé szaladt, hogy azt megállítsa.

Különösen problémásak voltak a határőr halálokok az 1949-1953-es évek során a felfokozott jugoszláv ellenes hangulat és tevékenység miatt. Rendszeressé váltak az államhatáron átnyúló támadások, az átlövéses és az ezekkel együtt járó sérülések, halálesetek.

Az 1949. évi levéltári dokumentumok között két anyag is szerepel, amely jugoszláv szervek által okozott halálesetről szól. A „kiadvány: Hő. fjság-i pcs-ba”¹⁷ megnevezésű okmány „Honvédelmi

Miniszter”¹⁸ fejrésszel és „*Honvédségi Közlöny Szerkesztőségének, Budapest*”¹⁹ címzéssel készült. „*Tárgy: Horváth Pál hősi halált halt honvéd őrm.-é előléptetése és ht. állományba való felvétele*”²⁰. Az aláírás géppel „*Farkas s.k.*”²¹. A szöveg szerint: „*A 11. hv.zlj. pság. állományába tartozó Horváth Pál honvéd 1949. május hó 7-én járőrszolgálatának teljesítése közben a jugoszláv határőrizeti szervek fegyveres beavatkozása következtében a határvonal mentén hősi halált halt. Nevezettet hűséges és önfeláldozó magatartása elismerésül a MK elnöke a Magyar Köztársaság érdemérem arany fokozatával kitüntette./ Rendelet száma: 5.221/M.E.I.A.-1949.sz./ A Honvédelmi Miniszter Bajtárs 17.420/el.n.szü.-1949.sz rendeletével a hősi halált halt Horváth Pál honvédet 1949. évi május hó 6-ával a III/a állománycsoportban gyalogságnál őrmesterré soron kívül előléptette, egyidejűleg a honvédség hivatásos állományába felvette.*”²²

Az emlékkönyv a halál körülményeiről úgy tudja, hogy a szolgálatban az államhatár másik oldaláról megsebesített határőrt tarkón lőtték, kirabolták és holttestét a helyszínen elrejtették. A halasi határőr igazgatóság lépcsőházának falán még 1975-ben láttam először a tiszteletére kihelyezett feliratot, festett képet.

Egy másik tájékoztatást szintén a *Honvédségi Közlöny* számára szántak. Az „*Emlékeztető*”²³ megnevezésű dokumentum keltezése „1949. V. 16.” és aláírói „*pol. ov.*” (politikai osztály vezetője) és „*hőr. fpk.*”²⁴ (határőr főparancsnok) jelöléssel szerepelnek. Az „*fpk*” tollával belejavított az aláírásra eléje tett szövegbe. Áthúzta az eredeti „beavatkozásának” szót és helyette „támadása” kifejezést írta be, valamint hozzáfűzte a „*magyar területen a határvonaltól kb. 120-m-re*”²⁵ mondatot. Ezzel kialakult a *Közlöny* által véglegesen leadandó forma.

„*Kiadvány: Hőr. fpszág-i pcs-ba:*” „*A 9. hv.zlj. pság. állományába tartozó Puskás Imre /.../ honv. 1949. évi május hó 14-én járőrszolgálatának teljesítése közben a jugoszláv határőrizeti szervek fegyveres támadása (beavatkozása) következtében a magyar területen a határvonaltól kb. 120-m-re (határvonal mentén) hősi halált halt. Nevezettet hűséges és önfeláldozó magatartása elismerésül a Magyar Köztársaság elnöke a Magyar Köztársaság Érdemérem arany fokozatával kitüntette. /Rendelet száma: 5.490/M.E.I.A.-1949.sz./ A Honvédelmi Miniszter Bajtárs 18.296/el.n.szü.-1949.sz rendeletével a hősi halált halt Puskás Imre honvédet 1949. évi május hó 14-ével a III/a. állománycsoportban gyalogságnál őrmesterré soron kívül előléptette, egyidejűleg a honvédség hivatásos állományába felvette.*”²⁶

Mindkét határőr szerepel a határőrség hősi halottai névjegyzékében.

A kiadvány az első haláleseteket 1949-től datálja. Mivel hősi halottaknak nyilvánítottakról van szó, az egyéb körülmények között elhunytakat természetesen nem tartalmazza a könyv. Nagy valószínűséggel ma már teljes pontossággal, a levéltári adatok hiányossága miatt, nem lehet megállapítani, határőr szolgálatuk teljesítése közben különböző okok miatt hányan veszítették el az életüket.

A határőrség hősi halottjai között szerepel KILITI Dániel tizedes. A kevesek egyike, akire vonatkozóan a levéltárban találtam anyagot. Elhunytának körülményeit a „*Fegyverhasználat 1955-ben a nyugati határon*” című tanulmány szerzője is feldolgozta 2016-os publikációjában.²⁷

Halálának dátuma 1957. I. 24. az újjászerveződő határőrség és a rendkívül feszített határőrizeti körülmények időszakára esett. Óriási nyomás nehezedett az osztrák államhatáron szolgálatot teljesítő határőrökre a kifelé irányuló menekülők részéről. Embercsempész által vezetett határsértő csoport elfogására törekedtek a járőrök és a sötétben lőttek mindenre, ami csak mozgott. KILITI Dániel tizedes óvatlanul felállt egy töltés tetejére, ahol jól láthatóvá vált. Egy másik járőrtől kapott comblövést és elvérzett. A hivatalos kivizsgálás először az embercsempész fegyverhasználatára koncentrált, de a helyszínen idegen fegyvert nem találtak. A két oldalas jelentés²⁸ címzettje a Határőrség Országos Parancsnokságának Szolgálati Osztálya, a küldő pedig a kerület parancsnoka, aki a kivizsgálásért volt felelős.

A dokumentum szerint a járőr a sötétben felszólította a határsértő csoportot a megállásra. Amikor azok szét akartak ugorni a járőrtárs puskából két lövést adott le, végül három járőr és a riadó csoport lövöldözött, az embercsempészt a helyszíntől 800 m-re egy negyedik járőr fogta el. Kézzel valaki ráírta a jelenésre: „*volt-e fegyver az embercsempésznél?*”²⁹, másik tintával a válasz „*Nem volt*”³⁰. A határőrség 1987-es kiadványa is úgy ismerteti a történeteket, hogy a határsértők a járőr lövéseire pisztollyal és puskával lőttek vissza.

Ugyanebben a gyűjtőben azonos levéltári folyószám szám alatt olvasható BM Személyügyi Főosztály fejrésszel egy „*Jelentés*”³¹ 1963. VI. 17-i dátummal. Ebben szerepel „*Az özvegy édesanya részére nemzetgondozotti nyugdíjat állapítottak meg, havi 800 Ft összegben.*”³²

A határőrség történetéből legalább húsz olyan eset található, amikor katonák egymást lőtték agyon, de szóba sem került a hősi halottá nyilvánítás. KILITI Dániel határőr tizedes esetében ezt a vezetés szemében nyilvánvalóan a különleges politikai körülmények indokolták. Édesanyját nyugdíjra felterjesztették és 3 000 Ft egyszeri segélyt utaltak ki a számára.

Egy rendkívül egyedi esetet is keletkezett a hősi halottá nyilvánítások sorában. Minden oldaláról biztosan nem ismerjük a meglehetősen furcsa körülmények között történeteket, a levéltári okmányok több lényeges kérdésre nem adnak választ. A budapesti központi katonai ügyészség 1950. XI. 24-ei dátummal küldte meg határozatát, melynek címzettje az „ÁVH Határőrség és Belső Karhatalom Parancsnokság Vezetője”.³³ Az anyag olvasása során kiderül, hogy SZILVÁSI Sándor államvédelmi határőr aknapótlás közben felrobbant és meghalt, 1950. X. 24-én Rajka közelében. A felrobbant akna pótlása az egyik legveszélyesebb feladatnak minősült. Erre külön kiképezték a katonákat és a feladatot végzők plusz pénzügyi pótlékban részesültek. Az illetőnek rá kellett lépnie az aknamezőre és a többi éles töltet között dolgozott. A kivizsgálási okmány szerint magas fű volt a műszaki záron belül, lehet hogy ez okozta a tragédiát.

Ami ezután történt, az viszont elképesztő. Valaki — az okmányokból nem derül ki a személye — talán a helyi parancsnoki vezetés, feljelentette, hogy ki akart bújni szolgálati kötelessége alól, és öncsonkítást kívánt elkövetni. A feljelentő szándékát csak találgathatjuk. Meg kívánt előzni egy felelősségre vonást, mert a katonát ráküldték az áttekinthetetlen aknamezőre? Esetleg a kártérítés alóli kibúvás az ok?

Az ügyészség viszont nem fogadta be a feljelentést, „Szilvási Sándor ellen tett feljelentést, hogy Rajka község határában, 1950. október hó 24.-én aknaellenőrzés közben aknára lépett, mely rajta – robbanás folytán – halálos sérüléseket okozott – s mindezt abból a célból követte el, hogy a szolgálati kötelezettségének teljesítésére végképpen alkalmatlanná váljék, - /Ktbtk. 50.§. /1/ bekezdésébe ütköző és a /2/ bekezdés második rendelkezése szerint minősülő öncsonkítás büntette/ a Kbp. 138.§. első bekezdés értelmében - büntetőbírói üldözésre elegendő alap hiányában felfregettem.”³⁴

„Sem... parancsnokát, sem más harmadik személyt büntetőjogilag, vagy fegyelmileg felelősségre vonni a kizárólag csak az elhalt elővigyázatlansága folytán keletkezett halálos kimenetelű baleset miatt - nem lehet”.³⁵

Egy másik levéltári dosszié visszatér a határőr esetéhez. A gyűjtőben nyolc darab okmány található, köztük az országos parancsnokság levele az „Állami Anyakönyvvezetői Hivatalhoz”,³⁶ értesítve az illetékeseket, a határőrt államvédelmi őrmesterré léptették elő és hősi halottá nyilvánították. Itt található apja nyugdíjkérelme, melyet az őrmesteri rendfokozatnak megfelelően biztosítottak, egy feljegyzés 2 000 Ft segély kifizetéséről, környezettanulmány a szülők helyzetéről.

A hősi halottak egyikére, BÓZVÁRY Imrére vonatkozó személyes tatalmú levél található a levéltárban, mely jelzi, milyen nehezen rendeződtek az egyéni sorsok ebben az időben. A hősi halált halt határőr katonát felnevelő 69 éves nagymamája, írta Gyöngyösről 1957 február közepén az orosházi határőr kerület vezetésének címezve. A határőrt az őrsökről összevont csoportba beosztva útbá indították Pestre 1956-ban az októberi események kezdetén. 1956. X. 24-én két társával együtt azt a feladatot kapta, hogy derítsék fel a Kilián laktanya környékét. Társai megsebesültek, ő pedig halálos lövést kapott. Beszállították a Korvin kórházba és ott hunyt el, ideiglenesen a kórház területén temették el, jelenleg a Kerepesi temetőben nyugszik. Az eset furcsasága, a nagymama február közepén érdeklődik unokája után, amint az a leveléből kitűnik, nem keresték fel, nem beszéltek vele az ideig.

„... utoljára kaptam egy táviratot melyben unokám Bózvály Imre hősi halált halt Budapesten és mint halottat szállították a Korvin Ottó kórházba és a temetéséről ott gondoskodtak. Hát én nagyon szépen kérem az igen tisztelt parancsnokságot hogy meg érdeklődjön hogy merre van eltemetve és hogy ha már élve többé nem láthatom hogy a sírjához elmehessek ha még erőm meg engedné.”³⁷

Kérte még a katona holmijának postán történő elküldését és valamilyen jellegű anyagi támogatást. A levélhez mellékelte személyzeti feljegyzés szerint a belügyi tárca a nyugdíjat rendezte, a katona hátramaradt személyes tárgyait pedig elküldték az édesanyjának.

Kimondottan ellentmondásosnak látom SZÁNTAI István törzsőrmester esetét³⁸, aki 1950. III. 27-én járőrszolgálatban veszítette életét és bekerült a hősi halottak közé. Ő, mint a Bozsoki őrs parancsnoka egy sorkatonával ellenőrző járőrszolgálatba indult. Megsértve egy sor rendszabályt, szigorú előírást, a műszaki zárnál átment az aknamezőn, rejtve megközelített egy járőrt, azt az osztrák államhatár irányából kövel megdobálta. A járőrparancsnok egy lövéssel agyonlőtte, majd a tiszthelyettes járőrtársának kiabálására maga is átmászott a dróttakadályokon és megnézte a helyszínt. Valószínűleg megijedve a történetektől (ezt részben a kivizsgáló okmányok is felvetik) kiszökött Ausztriába. Véleményem szerint SZÁNTAI István jelentős mértékben felelős volt saját halála bekövetkezéséért. Az események dátuma — 1950. I. 1-vel került át a Honvéd Határőrség az akkor létrehozott Államvédelmi Hatóság (ÁVH) Határőrség és Belső Karhatalom szervezetébe — bizonyosan szerepet játszott abban, hogy hősi halottá nyilvánították az elhunytat. Meggyőződésem az, hogy amennyiben nem állt volna fenn feszült politikai helyzet 1950-ben, a határőrség vezetése nem ítélte volna meg ezt az elismerést.

Akik nem lettek hősi halottak

A nagyszámú haláleset, különösen a szolgálati feladatok ellátása során bekövetkezett tragédiák további hősi halottá nyilvánítást tettek volna lehetővé. Hogy ez nem következett be, annak több oka is lehetett. A határőrség működésének első tíz-tizenöt éve meglehetősen zavaros, rendezetlen körülmények között zajlott. Korábban a pontos nyilvántartás hiánya, majd a politikai változások iránya, a magasabb vezetés érdektelensége bizonyosan közrejátszott ebben. Maga a határőrség első parancsnoka PÁLFFY György altábornagy, későbbi honvédelmi miniszter-helyettes és törzsfőnöke NÉMETH Dezső ezredes is a koncepciós perek áldozata lett 1949-ben. Ki törődött ilyen körülmények között azzal, ha egy egyszerű parasztfiú veszítette el az életét. Hacsak nem lehetett az eseményt a felső törekvések érdekébe állítani, mondjuk Jugoszlávia elleni propagandára felhasználni. Néhány elhunyt katona megérdemli, hogy szójunk róluk pár szót, megmutatva, mások is részesülhetek volna ebben az elismerésben.

MAJOROS Sándor határvadász tizedes Sopronkövesden teljesített szolgálatot. 1947. I. 13-án a településen szovjet katonák fosztogattak, disznókat akartak elvinni, lakásban és az utcán pisztollyal lövöldöztek, az oda küldött határvadász tizedest egy hadnagy meglőtte (tüdő lövés). Az orosz katonák ittasan teherautóval érkeztek, bort követeltek, nőkkel erőszakoskodtak, a tömeg összeverődve akadályozta meg a fosztogatást. Az őrs állománya a fosztogató katonákat elfogta és átadta Sopron város (szovjet) katonai parancsnokának.

A dokumentációban található egy jegyzőkönyv MAJOROS Sándor holttestének szemléjéről és boncolásáról. Az orosz katonai parancsnokság részéről két fő, köztük egy egészségügyi százados vett részt a kivizsgáláson. „*A holttestben talált projektilt az orosz katonai bizottság magához vette*”³⁹ írja a jegyzőkönyv.

Fontos rátekinteni a történetek dátumára. 1947 január Magyarország szovjet megszállás alatt állt. A békeszerződést még nem írtuk alá, az ország rendkívül korlátozott államisággal rendelkezett. Ilyen körülmények között nyilvánvalóan nem vállalták a határőrség vezetői a katona tevékenységének kiemelkedő elismerését. A jelentést a 7. határvadász zászlóalj „D” tisztje (felderítés, elhárítás) küldte be a honvédelmi miniszternek.

A Honvéd Határőrség parancsnoksága 1948-ban bekérte a határvadász zászlóaljaktól azoknak a határőröknek az adatait, akik szolgálatteljesítés közben hunytak el. Nyilvánvalóan valamilyen formájú elismerésről lehetett szó, másképpen az egésznek semmi értelme nem lett volna. Bármennyi javaslatot küldtek a zászlóaljak, ezek a mai nyilvántartásokban nem szerepelnek. Lehetséges, hogy a határőrség 1950. I. 1-ei áthelyezése a Honvédelmi Minisztériumtól (HM) az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) kötelekébe akasztotta meg a folyamatot. A 12. honvéd határvadász zászlóalj (Oroszháza) jelentette, hogy az eleki őrs személyi állományában szolgálatot teljesítő CSOMÓS Imre tartalékos szakaszvezetőt az Elek-Kétegyháza vasút mentén lévő őrházhoz hívták segítséget kérve, mert két orosz egyenruhás fegyveres román személy garázdálkodott a helyszínen. Felszólította őket fegyverük letételére, azok tüzet nyitottak majd elmenekültek. A határvadász haslövést szenvedett és pár nap múlva meghalt.⁴⁰

Az eseményhez megjegyzésként hozzáfűzhetjük, hogy ebben az időben a bűnözők erőszakkal használtak szovjet egyenruhát és okmányokat.⁴¹ Ezt a módszert külön publikációban is feldolgoztam.

Egyéb elhunytak

A határőrségnél bekövetkezett haláleseteket vizsgálatokor rendkívül nehéz helyzetbe kerülünk a hősi halottá nyilvánítások megítélését illetően. Lényegében évtizedeken keresztül nem készültek összesítések, vagy ha igen, már nem állnak rendelkezésre, esetleg még nem tárták fel azokat a kutatók. Megkísérélhető ugyan kimutatások összeállítása a különböző jelentésekből, kivizsgálási anyagokból, azonban ezek teljes pontosságról nem lehetünk meggyőződve.

Az 1949-es év 23. számú doboza tartalmaz haláleseteket és sérüléseket, de itt például nem szerepelnek a jugoszláv határőrök által lelőtt katonáink, illetve az aknamezőn megsérültek. A gyűjtőben szerepeltek többek között az alábbi esetek:

- Haláleset következett be öt alkalommal, valamennyi véletlen baleset fegyvertől, szolgálatban, lövészetben.
- Öngyilkosság hét fő. Éveken keresztül vezető kategória az öngyilkosság, melyet természetesen megkönnyített a fegyverek ellenőrzés nélküli jelenléte.
- Vízbefulladás hat fő. Gépkocsi baleset és villámcsapás egy-egy fő.
- Az okmányok tartalmaznak még fegyvertől származó könnyebb sérülést négy alkalommal, és két katona megsebesülését, akik szabályellenesen gyutacsot barkácsoltak. Meggyőződésem — látva a következő évek lényegesen nagyobb számsorait —, hogy nem teljese az adatok.

Az 1949. évi levéltári anyag úgynevezett „FÜV” okmányokat is tartalmaz. Az egészségügyi felülvizsgálati papírok a sorkatonák valamilyen okból történt leszerelésekor készültek, dátumuk szerint többnyire még a megelőző évben, hiszen a gyógyító eljárás jelentősen elhúzódhatott. Összesen nyolc fegyvertől származó lövéses sérülés és egy gyutacs felrobbanás okozta „szemhiány” szerepel az okok között. Ennyi baleset mellett haláleseteknek is be kellett következni.⁴²

Az 1950-es évből található egy „Névjegyzék akik 1950-ben meghaltak”⁴³ megnevezésű okmány. Ez a dokumentum 42 nevet tartalmaz. Ugyanebből az időszakból a rendelkezésünkre állnak a határőrség napi ügyeletes tiszti jelentései.⁴⁴ Átolvasva őket, igyekeztem kikeresni a vonatkozó információkat és 35 halálesetet találtam. A 42 nevet tartalmazó lista sem lehet teljes, mert rábukkantam egy határőr haláláról szóló jelentésre és az ő adatai az előzőekben nem szerepelnek. Talán azért mert a haláleset a laktanyában, szabadidőben valamilyen betegség következtében történt. A boncolási jegyzőkönyv szerint szívbénulás következett be, írta az ügyész.⁴⁵

Az 1950-es év összesített adatai a névjegyzék alapján:

- Haláleset aknarobbanástól 1 fő.
- Lőfegyvertől bekövetkezett halálos baleset 5 fő.
- Határőrt idegenek szolgálatban agyonlőtték 3 fő.
- Egy tisztet és egy tiszthelyettest katonák agyonlőttek 2 fő.
- Határőr halálos balesete szolgálatban 1 fő.
- Öngyilkosság 13 fő.
- Szökés miatt kivégezték 1 fő.
- Szökés közben agyonlőtték 1 fő.
- Szökés közben tűzharcban agyonlőtte magát 1 fő.
- Vízbefulladás 4 fő szolgálatban, 4 fő fürdőzés közben.
- Halálos közlekedési baleset 6 fő.

Mindezek mellett a napi jelentések tartalmazzak még:

- Lőfegyvertől származó sérülés 29 fő.
- Különböző mértékű sérülés aknarobbanástól 13 fő.

Rendkezésünkre áll egy lista, amely az 1951. évben elhunytakat tartalmazza, melynek már a címe is vitatható „Névjegyzék az 1951-ben, akik saját hibájukból meghaltak”⁴⁶ fogalmazással, 34 halálesetet sorol fel. Nyilvánvalóan erősen relatív, mit tekintünk saját hibás halálos balesetnek. Ezekben a szituációkban határőr katonákról és nem polgári személyekről volt szó. Éves viszonylatban a szám kiemelkedően magasnak mondható, ugyanakkor e szerint aknarobbanástól „csupán” négyen haltak meg (saját hiba okán). A többi aknarobbanás miatt bekövetkezett elhalálozást ebben az évben nem saját hibásnak tekintette a statisztika összeállítója és ezért nem kerültek a névjegyzékre. Viszont ha ebben az egy évben 34 fő halt meg különböző okok miatt, mennyien hunyhattak el 1945-1956 között?

A halálesetek okai az okmány szerint:

- Öngyilkosság 10 fő. Rendkívül sok. A részletezésben okok is szerepelnek. Nem tudott pénzzel elszámolni, családi problémák miatt, meglátta a társát és megijedt, civil személyt véletlenül agyonlőtt és utána követte el a tettét.

- Aknarobbanás 4 fő.
- Fegyvertől bekövetkezett halálos sérülés 7 fő.
- Vonatbaleset 3 fő.
- Vízbefulladás fürdés közben 5 fő.
- Gépkocsi baleset 3 fő.
- Társa leszúrta 1 fő.
- Veszekedés közben társa agyonlőtte 1 fő.

Bár az esetek nincsenek egyenként részletezve, feldolgozva, valószínűleg nem sokat tévedünk, ha a történetek egy részét a kiképzés gyenge szintjére vezetjük vissza, különösen a fegyverrel bekövetkezett problémáknál.

A négy aknarobbanás miatt történt halálesetből csupán kettőt nevez meg az irat Fertőrákos 1951. XII. 15. és Nemesnép 1951. XI. 18. időpontokkal. Érdekes, hogy az aknarobbanástól elhunytak közül két fő szerepel a hősi halottak jegyzékében is. Ezek szerint a későbbiekben felülbírálták a saját hibás minősítést.

A hozzátartozók, szülők természetesen tragédiaként élték meg gyermekük elvesztését és néha nem nyugodtak bele a kapott hivatalos tájékoztatásba. A levéltár egyik dossziéja tartalmazza B. Zsigmond államvédelmi határőr öngyilkosságát, aki szolgálatba induláskor agyonlőtte magát a géppisztolyával, annak csövét szájába véve. Az ügyész az eset egyértelműsége miatt (több tanú is volt), nem indított

eljárást. A szülők láthatóan nem tudtak beletörődni a fiú elvesztésébe. B. Imréné írt a *Szabad Nép* újság Munkáslevelezési Osztályára segítséget kérve, ők pedig a levelet átküldték az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) Határőrség Parancsnokságra azzal a kéréssel, hogy 14 napon belül kapjanak választ az eseményről és annak kivizsgálásáról. B. határőr a Kiskunhalasi Határőr Kerület Táltosmajor-i őrsén teljesített szolgálatot, 1951. VIII. 4-én indult szolgálatba.

A történeteket a Szegedi Katonai Ügyészség vizsgálta. Megállapításuk szerint az érintettnek beképzelt betegsége volt, barátaival többször is beszélt arról, hogy nem fog sokáig élni. Az öngyilkosság helyszínén rajta kívül hárman is tartózkodtak bent az őrsön a lőfegyver töltőhely közelében és az őrszem is látta az eseményeket a figyelőből. Végső következtetés: „A kivizsgálás megállapítása szerint B... hőr. öngyilkosságát beképzelt betegségéből eredő pillanatnyi elmezavarában tette és semmi vétkes körülmény elhalálozásával kapcsolatban nem merült fel.”⁴⁷ Az újságnak küldött válaszlevelet aláírta PIROS László államvédelmi vezérőrnagy, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) Határőrség és Belső Karhatalom parancsnoka.

A levéltárban található egy „Névjegyzék 1957. évben meghaltakról.”⁴⁸ megnevezésű okmány, melyen nincs fejrész, dátum, aláírás. Láthatólag egy másik dokumentum része volt, melyből kiemelték. Címéből ítélve 1958-ban készíthették, másképpen nem tudná összefoglalni az 57-es évben elhunytak adatait. A listát feltételezhetően sietve állították össze, mert több hibát is találhatunk benne formai valamint tartalmi vonatkozásban egyaránt. 23 név szerepel az eredeti okmányon a halálesetek körülményeinek leírásával. Egyikhez odaírva géppel, „nem kell”⁴⁹. Egy névnél az a feljegyzés szerepel, mely szerint az illető könnyebben megsérült aknarobbanás közben, tehát nem kellett volna ezen a jegyzéken lennie. A nyilvántartás tartalmazza annak a két határőrnek az adatait, akiket az 1957. évben járőrszolgálatban öltek meg és megtalálhatók a hősi halottak nyilvántartásában. Érdekes, hogy az 1957. I. 12-én a csornai kerület Sopronkövesd őrsén szolgálatban társai által véletlenül agyonlőtt KILITI Dániel határőr tizedesről (szintén szerepel a hősi halottak között), ez az okmány úgy tudja, hogy őt az embercsempész, egy nagylózsai lakos lőtte agyon, annak még a nevét is megadja. Mindez annak ellenére, hogy később készült a lista, mint a történetek kivizsgáló okmánya mely tartalmazza a véletlen balesetet.

A halálesetek okai az anyag összeállítója szerint:

- Baleset szolgálaton kívül 4 fő.
- Öngyilkosság 7 fő.
- Szolgálatban megölték 2 fő.
- Egy név valamiért nem kell.
- Egy őrnagy, szabadságon lett rosszul, felesége kórházba vitte és ott meghalt. Nem világos miért került a neve erre a jegyzékre.
- Szolgálatban fűrdött, megfulladt 1 fő.
- Szolgálatban gondatlanságból bekövetkezett baleset 4 fő.
- Lövészetben halt meg 1 fő.

Összességében megállapítható, hogy a határőrségnél szolgálatot teljesítettek közül aránytalanul sokan veszítették el az életüket, vagy sérültek meg, más szervezetekhez viszonyítva. A pontos számot csak további kutatások állapíthatnák meg, valószínűleg csupán közelítő eredménnyel. Az 1945-2007 közötti időszak első 15 évét a szervezetalakítások és átszervezések, az országon belül lezajló politikai harc, a Jugoszláviával és Ausztriával megromlott viszony, az ország politikai vezetésének a határőrséggel szemben támasztott gyakran teljesíthetetlen követelményei, az 1956-1957-es évek tragédiái mind hozzájárultak az áldozatok számának a növekedéséhez. Olyan intézkedések, mint a műszaki zár kialakítása és abban az aknamező létesítése, a lőfegyverhasználat megszigorítása, szükségtelen mértékű belső rezsim a laktanyákban, a fegyverzet túlhajtása — lásd kézigránát kivitele szolgálatba — részelemei voltak az egyes halálesetek bekövetkezésének. Ilyen vonatkozásban megítélésem szerint az állami politikát súlyos felelősség terheli. Ugyanakkor elmondható, hogy a kötelező katonai szolgálatot ellátók jelentős része igyekezett legjobb tudását nyújtani, még a mostoha körülmények között is. Itt is érzékelhető a katona kiszolgáltatottsága a mindenkorai államhatalomnak jogi és lélektani vonatkozásban egyaránt. Gondoljunk csak a katonai esküre, és arra mi lett a jogi következménye, ha egy határőr nem akarta elfogni a határsértőt. A katonai büntetőjog speciális forrásai között első helyen a katonai (rendőri stb.) esküt kell említeni. Az eskü tömören összegezte azokat a sajátos kötelezettségeket, amelyek a szolgálat jellegéből és rendeltetéséből fakadtak.⁵⁰

A címhez Magyarországon 1945 és 2007 között a határőrség elnevezése több változáson esett át, mivel a testület nevében általában feltűntették az irányító szervezet elnevezését is. A határőrség nevei voltak: Honvéd Határvadászok, Honvéd Határőrség, Államvédelmi Hatóság Határőrség, Belügyminisztérium Határőrség. (a szerk.)

Jegyzetek:

- ¹ DEÁK: 57-70.p.
- ² A szerző a határőrség alatt az 1945 és 2007 között működő Honvéd Határvadászokat, majd Honvéd Határőrséget, később az ÁVH Határőrséget, végül pedig a BM Határőrséget érti (a szerk.).
- ³ *Hadtudományi Lexikon*. 573.p.
- ⁴ Loc.cit.
- ⁵ 2015/XLII.tv.
- ⁶ Loc.cit. 260. § (1)
- ⁷ Loc.cit. 260. § (2)
- ⁸ 6/2013. (III. 27.) BM.r. 14. § (1) és (2)
- ⁹ *Határőrség humán szabályzata*. 55. pont A kegyeleti gondoskodás.
- ¹⁰ 1996/XLIII.tv. 208. § (1) és (2)
- ¹¹ NORRIS: 97.p.
- ¹² *Határőrség Humán Szabályzata*. op.cit. 57. függelék.
- ¹³ SZILVÁSI: *Határőr hősök nyomában*. 1979. ; Idem: *Határőr hősök nyomában*. 1987.
- ¹⁴ SZILVÁSI: *Határőr hősök nyomában*. 1987. op.cit.
- ¹⁵ Loc.cit.
- ¹⁶ Loc.cit.
- ¹⁷ MNL-OL.HOP. XIX-B-10. 1949. év 22. sz. doboz II-7 tárgykör 001 folyószám. Kiadvány.
- ¹⁸ Loc.cit.
- ¹⁹ Loc.cit.
- ²⁰ Loc.cit.
- ²¹ Loc.cit.
- ²² Loc.cit.
- ²³ Loc.cit. XIX-B-10. 1949.év 22.sz.doboz II-7 tárgykör 002 folyószám. Emlékeztető.
- ²⁴ Loc.cit.
- ²⁵ Loc.cit.
- ²⁶ Loc.cit.
- ²⁷ ORGOVÁNYI
- ²⁸ MNL-OL. HOP op.cit. XIX-B-10. 1957.év 14.sz. doboz III/2-4. tárgykör 367. folyószám. „Tárgy: Kiliti Dániel tizedes szolgálat teljesítés közben történt elhalálozásáról szóló kivizsgáló jelentés felterjesztése.” 1957.01.24.
- ²⁹ Loc.cit.
- ³⁰ Loc.cit.
- ³¹ Loc.cit.
- ³² Loc.cit.
- ³³ Loc.cit. XIX-B-10. op.cit. 1950.év 40.sz. doboz III/1 tárgykör 1. folyószám. Határozat. „Tárgy: Szilvási Sándor volt áv. hőr. elleni ügy.” 1950.11.24.
- ³⁴ Loc.cit.
- ³⁵ Loc.cit.
- ³⁶ Loc.cit. XIX-B-10. 1950.év 42.sz. doboz III./4. tárgykör 14. folyószám. Okmánygyűjtő. 1951.07.22.
- ³⁷ Loc.cit. XIX-B-10. 1957.év 24.sz. doboz VII/2-5. tárgykör 77. folyószám. Levél.
- ³⁸ Loc.cit. XIX-B-10. 1950.év 42.sz. doboz III./4. tárgykör 17. folyószám. Jelentés. „Tárgy: Szántai István áv. tőrm. agyonlövésének kivizsgálása.” 1950.03.29.
- ³⁹ Loc.cit. XIX-10 1947.év 3.sz. doboz 19. folyószám. „Tárgy: Majoros Sándor hv. tiz. Oroszok által történt megsebesítését jelenti.” 1947.01.16.
- ⁴⁰ Loc.cit. XIX-B-10 1948.év 12.sz. doboz III-4 tárgykör 009. folyószám. „Tárgy: Határőrség fennállása óta hat. szolg. következtében elhalt bajtársak jelentése.” 1948.06.07.
- ⁴¹ FÓRIZS: Szovjet katonák a határőrségi jelentésekben. 34-52.p. ; Idem: Egy bírósági tárgyalás 1947-ben. 64-72.p.
- ⁴² MNL-OL HOP. op.cit. XIX-B-10 1949.év 33.sz. doboz 44 FÜV okmány.
- ⁴³ MNL-OL HOP. op.cit. XIX-B-10 1950.év 42.sz. doboz III./4. tárgykör 18. folyószám. Névjegyzék, akik 1950-ben meghaltak.
- ⁴⁴ Loc.cit. XIX-B-10 1950.év 34.sz. 35.sz. 36.sz. dobozok.
- ⁴⁵ Loc.cit. XIX-B-10 1950.év 42.sz. doboz III./4. tárgykör 12. folyószám. Jelentés. „Tárgy Lukács Zsigmond áv. hőr elhalálásával kapcsolatos jelentés.” 1950.03.21.
- ⁴⁶ Loc.cit. XIX-B-10 1951.év 12.sz. doboz III./5. tárgykör 115. folyószám. „Tárgy: „Névjegyzék az 1951-ben, akik saját hibájukból meghaltak”.
- ⁴⁷ Loc.cit. XIX-B-10 1951.év 12.sz. doboz III/4. tárgykör 71. folyószám. Iratgyűjtő.
- ⁴⁸ Loc.cit. XIX-B-10 1957.év 14.sz. doboz III/2-4. tárgykör 365. folyószám. „Névjegyzék 1957. évben meghaltakról.”
- ⁴⁹ Loc. cit.
- ⁵⁰ HAUZINGER: 21.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- HAUTZINGER (50.;) — HAUTZINGER Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*. Pécs, 2010, AndAnn. 224 p. HU-ISBN 978 963 08 0276 5.

TANULMÁNYOK

- DEÁK (1.;) — DEÁK József: A Belügyi Szemle és az ideológiai háború a helsinki konferenciáig 1953-1975. 57-70.p. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Gáspár László 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 154 p. HU-ISBN 978 615 80 3090 8 /Salutem, 1./ HU-ISSN 2416-2078.
- FÓRIZS: Egy bírósági tárgyalás 1947-ben. (41.;) — FÓRIZS Sándor: Egy bírósági tárgyalás 1947-ben. *Belügyi Szemle*, LXIV.évf. (2016) 3.sz. 64-72.p. HU-ISSN 1789-4689
- FÓRIZS: Szovjet katonák a határőrségi jelentésekben. (41.;) — FÓRIZS Sándor: Szovjet katonák a határőrségi jelentésekben. 34-52.p. In ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Budapest, 2016, NKE Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék. 196 p. HU-ISBN 978 615 50 5772 4.

CIKKEK

- NORRIS (11.;) — Michele NORRIS: The Rising Anxiety of White America. [Fehér Amerika szorongásának növekedése.] *Official Journal Of The National Geographic Society*, CXXXI.évf. (2018) április. 97.p. USA-ISSN 0027-9358.

LEXIKONOK

- Hadtudományi Lexikon*. (3.;4.;) — *Hadtudományi Lexikon*. Budapest, 1995, Hadtudományi társaság. HU-ISBN 963 04 5226 X.
I.köt. A-L. 842 p.
II.köt. M-Zs. 843-1584p.

ADATTÁRAK

- SZILVÁSI: *Határőr hősök nyomában*. 1979. (13.;) — SZILVÁSI Ferenc: *Határőr hősök nyomában*. Budapest, 1979, Határőrség. 343 p. HU-ISBN 963 03 0930 0.
- SZILVÁSI: *Határőr hősök nyomában*. 1987. (13.;14.;15.;16.;) — SZILVÁSI Ferenc: *Határőr hősök nyomában*. Budapest, 1987² (javított, bővített kiadás), Határőrség. 364 p. HU-ISBN 963 03 2687 6.

SZABÁLYZAT

- Határőrség Humán Szabályzata*. (9.;12.;) — *Határőrség Humán Szabályzata*. A Határőrség országos parancsnokának 27/2006. (VII. 28.) OPK parancsa a Határőrség Humán Szabályzatának kiadásáról. Budapest, 2016, Határőrség. 256 p. + 26 függelék. HU-ISBN —

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- MNL-OL. HOP. (17.;18.;19.;20.;21.;22.;23.;24.;25.; 26.;28.;29.;30.;31.;32.;33.;34.;35.; 36.;37.;38.;39.;40.;42.;43.;44.;45.; 46.;47.;48.;49.;) — MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) HOP (Határőrség Országos Parancsnoksága) iratainak gyűjteménye.

JOGSZABÁLYOK

- 1996/XLIII.tv. (10.;) — 1996/XLIII.tv. a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról.
- 2015/XLII.tv. (5.;6.;7.;) — 2015/XLII.tv. a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról.
- 6/2013. (III. 27.) BM.r. (8.;) — 6/2013. (III. 27.) BM.r. a belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos és közalkalmazotti állománya részére adható szociális támogatásról és a kegyeleti gondoskodással kapcsolatos egyes feladatokról. *Magyar Közlöny*, LXIX.évf. (2013) 51.sz. 6487-6492.p. HU-ISSN 2063-0379.

VILÁGHÁLÓS HIVATKOZÁS

- ORGOVÁNYI (27.;) — ORGOVÁNYI István: Fegyverhasználat 1955-ben a nyugati határon. *Betekintő*, X.évf. (2016) 3.sz. a folyóirat csak a világhálón jelenik meg oldalszámok nélkül. HU-EISSN 1788-7569.

Világhálón:
http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2016_3_orgovanyi.pdf

Határőr hősi halottak 1947-1987

1. BAKUCZ Olivér (határőr) törzsőrmester.
2. BARCSAI Ferenc (határőr) őrmester.
3. BERKÓ Péter (határőr) alhadnagy.
4. BOZVÁRI Imre (határőr) alhadnagy.
5. CSERE János (örvezető) alhadnagy.
6. DABÓCZI Jenő (főhadnagy) százados.
7. DYLSKI Aurél (százados) őrnagy.
8. ELEKES Antal (örvezető) törzsőrmester.
9. ÉLIÁS András (határőr) alhadnagy.
10. EGERVÁRI László (határőr) alhadnagy.
11. FEKETE Mihály (határőr) törzsőrmester.
12. FODOR Boldizsár (határőr) törzsőrmester.
13. GŐZ Imre (határőr) törzsőrmester.
14. GRUBER József (határőr) alhadnagy.
15. GYENES György (főhadnagy) százados.
16. GYÖRFI Zoltán (határőr) alhadnagy.
17. GYURIKÓ Miklós (határőr) alhadnagy.
18. HARANGOZÓ Imre (határőr) törzsőrmester.
19. HORVÁTH Ferenc (határőr) alhadnagy.
20. HORVÁTH Imre (határőr) őrnagy.
21. HORVÁTH Pál (határőr) őrmester.
22. HORVÁTH Sándor (törzsőrmester) alhadnagy.
23. JOBBÁGY Szilárd (örvezető) alhadnagy.
24. KILITI Dániel (tizedes) alhadnagy.
25. KISS Károly (határőr) alhadnagy.
26. KOC SIS János (főhadnagy) százados.
27. KOVÁCS Lajos (határőr) őrmester.
28. KRAJNYIK János (határőr) törzsőrmester.
29. KUTASI Imre (határőr) törzsőrmester.
30. KUPECZIK László (határőr) törzsőrmester.
31. MAGYAR György (határőr) törzsőrmester.
32. MATUZSA György (főhadnagy) százados.
33. MOLNÁR László (határőr) törzsőrmester.
34. MÓDOS József (határőr) alhadnagy.
35. NAGY András (határőr) törzsőrmester.
36. NAGY András (alhadnagy) hadnagy.
37. NAGY Lajos (örvezető) törzsőrmester.
38. NAGY Lajos (határőr) törzsőrmester.
39. NÉMETH Ferenc (határőr) törzsőrmester.
40. NÉMETH István (örvezető) törzsőrmester.
41. NIEDERMÜLLER János (határőr) törzsőrmester.
42. NIZIOLEK László (szakaszvezető) alhadnagy.
43. NYIKOS Sándor (határőr) törzsőrmester.
44. ÖTVÖS Tibor (örvezető) alhadnagy.
45. PINTÉR István (hadnagy) főhadnagy.
46. PUSKÁS Imre (határőr) őrmester.
47. SALGA József (határőr) őrmester.
48. SERES Károly (határőr) zászlós.
49. SIPKA József (határőr) törzsőrmester.
50. SIPOS János (határőr) alhadnagy.
51. STEFKÓ József (hadnagy.) főhadnagy.
52. SZABÓ Sándor (határőr) törzsőrmester.
53. SZALAI István (határőr) törzsőrmester.
54. SZÁNTAI István (törzsőrmester) alhadnagy.
55. SZILVÁSI Sándor (határőr) törzsőrmester.
56. SZIMLER István (határőr) törzsőrmester.
57. SZIVÁK István (határőr) törzsőrmester.
58. TOMORI Imre (tizedes) törzsőrmester.
59. VÁGI József (főhadnagy) százados.
60. VAJDA János (határőr) törzsőrmester.
61. VARGA Tibor (határőr) törzsőrmester.
62. VASS József (határőr) alhadnagy.
63. VÍGH Tibor (határőr) alhadnagy.

Forrás ! SZILVÁSI Ferenc: *Határőr hősök nyomában*. Budapest, 1987² (javított, bővített kiadás), Belügyminisztérium Határőrség Politikai Csoportfőnöksége. 364 p. HU-ISBN 963 03 2687 6.